

FERENCZI SÁNDOR

Küzdelem a feketehalállal**Az erdélyi egyházmegye és az 1717–1720 közötti pestis**

Abstract: In 1717–1720 there was a huge plague epidemic in the Transylvanian Roman Catholic Diocese: 19,043 people died, while the total number of the believers was 46,906. In the first part of the article the author presents how the leaders of Transylvania, the Gubernium tried to stop the epidemic. The Next part of the article presents archive data about those dead due to the plague, priests and lay people. The last part of the article deals with the pastoral approach of the diocese after the plague.

Keywords: plague, priests, Gubernium, living, dead

Mártonffy György a fejedelmi kor leköszönte után, az erdélyi egyházmegye első helyben lakó püspökeként, 1717. február 19. – április 13. között Székelyföldön bérmautát tett, amely során egyúttal az egyházközségekben vizitációt is tartott. Ezen bérmaútján 40 egyházközségben, illetve filiában megbérmált 7522 gyereket és felnőttet (Háromszéken 16 településen 1940; Kászonszéken, Al- és Felcsíkban valamint Gyergyóban 21 településen 5192; Udvarhelyszéken 3 településen 390 bérmálkozó).¹ A püspök és hívei a százötven év *sovány esztendő* után az újjáalakuló egyházmegye lelki és számbeli gyarodásában bíztak, nem ok nélkül.

A gondviselés azonban új próbatétel elé állította a *bizakodó nyáját*. A *csíkvármegyei* levéltárban található *Szárazság, éhség és pestis Csíkszékbén 1717–1719-ben. Memoria iudicii Dei* című dokumentum az alábbiakról tudósít: *1717-ben nem lévén pünkösöd*

¹ Gyulafehérvári Érseki Levéltár, I. 7. 1. doboz 1. kötet. (A továbbiakban: GYÉL)

után eső, oly szárazság volt ad 1-mum Sept. a. 1718, kihez hasonló nem hallatott, ezt követé 1719-ben aratásig oly nagy szigorú éhség, hogy fát, szalmát, rügyet, makkot, dögöt rág vala az szegénység és az kösség, melyből származék oly nagy iszonyú döghalál, istennek bűneinkért való méltó iteletiből miránk, hogy commune vallatván számok az halottaknak in Oct, találtatának, kik atyáikhoz takarottak, Csík, Gyergyó és Kászon székekben in nro 12,630, juxta hanc specilicalionem: Al-Csikban...nro 4304; Gyergyóban...nro 3900; Fel-Csikban...nro 3404; Kászonban... nro 1022. Summa: 12630.² A pestis azonban nemcsak Csikban ütötte fel a fejét, hanem Erdély más vidékein is szedte az áldozatait.

A Gubernium rendeletekkel próbálta meggátolni a pestis terjedését. Csíkszék előljárói számára megparancsolta (Nagy-szeben, 1718. november 16.), hogy *Barczáról, Háromszékről úgy Udvarhelyszékről, vagy más suspectus helyekről senkit is pro autentico legitimált passus és salvus conductus nélkül határiban és falujában be ne bocsásson, sőt még nemes embereknek magok jobbágyit a vármegyére jöni, se menni meg ne engedgye: passus nélkül valókat érdemek szerént megbüntettesen és infectus helyekről magokat subducalo és csalártsággal járókat deprehendalván, in exemplum felakasztasson és de omnibus casibus a guberniumot*

² Közli: Székely Oklevéltár. Szerk. SZÁDECZKY Lajos, Kolozsvár 1898. VII. 1497. (A továbbiakban: SZOKL) A dokumentum a következő latin nyelvű imával zárul: *Stella Maris, lot amáris, pone finem iluctibus / Posl funesta, funda mella Virgo melle dulcior. Amen.*

Lamentatis bello pestis contritae Siculiae, / Gemunt Stillae, te pupillae moeroris lacrimulae,

Vulneratam, funestatam cerne mater Daciam, /De moerore, de cinere, erigo Transylvaniam,

Oliin claram Marianam respice Pannoniam, / Tolle pestem en me moestem tuis sterno pedibus.

Tibi juro corde puro, tibi semper serviam / Sine labe venerabor Angelorum Dominam. Amen.

*informálja... az szélyekben és akasztófa felállításával lineat vonni, melyeken kívül senkinek ne legyen szabad hírtétel és engedelem nélkül járni.*³ Talán ez utóbbi rendeletnek köszönhető, hogy Székelyföldön néhány település (pl. Gyergyócsomafalva, Jobbágyfalva) határnevei között fellelhető az *Akasztófahely* elnevezés.

A Gubernium nemcsak adminisztratív rendszabályokat, hanem kimondottan vallásiakat – lelkipásztoriakat – is elrendelt. Elrendelte például, hogy a pasztorációban a fő hangsúly a haragvó Isten kiengesztelésén legyen (Kolozsvár, 1719. július 25.): *Minthogy pedig a pestist nem hogy megszűnni, hanem naponként terjedni szomorúan látjuk, szükséges buzgó könyörgéssel és penitentia tartással Isten haragját engesztelni.* Augusztus 1-től kezdve a harangokat minden nap de. 8. és du. 4 órakor húzassák meg és azt meghallván, akármi rendbeli ember, akár otthon, akár utcán, mezőn, erdőn, szőlőhegyekben, egyszóval akárhol találtassék, legottan minden egyéb dolgot félretévén, süveg-levéve és letérdelve a mindennapi közönséges imádságot maga religioja szerint buzgó áhítatossággal mondja el és hetenként minden szerdán böjtöljenek, hogy így a felséges Isten könyörülvén rajtunk bűnösökön, édes hazánktól döghalállal büntető súlyos ostorát fordítsa el és szüntesse meg méltó haragját...⁴ 1719. augusztus 30-án (Beszterce) pedig többek között elrendelte, hogy a megholtak gabonáit közmunkával kell betakarítani, és azokat a szűkölködők javára fordítsák.⁵ A gubernium ugyanakkor megújította a nyilvános vezeklésre kiadott előző rendeletét is.⁶ 1720. január 22-én (Beszterce) kiadott rendeletében a Gubernium felpanaszolta, hogy

³ Közli: SZOKL, VII. 1505. sz.

⁴ Vö. SZOKL, VII. 1511.

⁵ Vö. SZOKL, VII. 1514.

⁶ JAKAB Elek – SZÁDECZKY Lajos: *Udvarhely vármegye története a legrégebb időtől 1849-ig.* Csikszereda 1994. (Reprint az első kiadás után: Budapest 1901.) 457 (Továbbiakban: JAKAB – SZÁDECZKY)

a község az Istennek látogatása alatt nem hogy meghunyászkodnék, sőt még nagyobb mértékben elfajult, mindenféle latorság eláradt, lopások, erőszakos foglalások, húzás-vonás, szitok, káromkodás, átok, dorbézolás véteknek is alig tartatik, nemes, paraszt egyaránt követi. Ezért elrendelte, hogy a szitkozódás, káromkodás, torbézolás, musikálás és tánczolások mindenütt megtiltassanak, a véteksek kalodában, vagy pelengérben verettesenek.⁷ 1720 telén végre megszűnőfélben volt a pestis, s a Gubernium elrendelte (március 10.), hogy húsvét másodnapján hálaistentiszteletet tartsanak a Te Deum eléneklésével, valamint a pestisben meghaltak falvak szerinti összeírását.⁸ A vallási gyakorlatokat érintő rendelkezéseknek a háttérben, minden bizonnyal, Mártonffy György püspök állhatott, aki egyben az erdélyi főkormányiszék első tanácsosa is volt. A vallásgyakorlatot szabályozó előírások azonban nem találtak mindenkinél megfelelő fogadtatásra, mert a Gubernium nehezményezte (Beszterce, 1719. augusztus 30), hogy egyesek a *minapiban publicáltatott devotionak a módját s ideit* kinevették.⁹

A pestis idején Csíkszék lakossága azzal a kéréssel fordult Mártonffy püspökhöz, hogy járjon közben a Guberniumnál, hogy élelmiszersegélyben részesüljenek. Sajnos ez a püspöknek nem sikerült, hiszen kérésükre az alábbiakat válaszolta (1719. május 5.): *Mártonfi György erdélyi r[ómai] cath[olikus]. püspök Csíkszéknek. Károlyvár 1719. máj. 5. Somlyóról ápr. 17. írott k[el]g[ye]l[m]ek levelét vévén, nagy szomorúsággal értém az ott való szegénységnek szánakodásra méltó voltát és ínségét, melynek consoláltatásában én bizony teljes erőmmel igyekezném, csak módot láthatnék a dologban. Az elmúlt diétán a comendérozó gene-*

⁷ Vö. SZOKL, VII. 1517.

⁸ JAKAB – SZÁDECZKY, 458.

⁹ Vö. SZOKL, VII. 1514.

rálíshoz csak ezért a dolgokért mentem volt, de ő exc[elenc]iája azt monda, hogy a búza extractusát kivette Rozenzweig uramtól és csak annyi búza vagyon a magazinumban, a mennyivel a militia megéri és azért, noha a n[agyságo]s széeknek szolgálni akarva, nem adhat semmit. Mennyivel inkább kevesebb lehet most a magazinumban. Ez iránt ő exc[elenc]iáját újabban búsítani nem illik, minthogy már egyszer megmondatott, hogy nem adhat. Rozenzweig is azt mondta, hogy nincs.¹⁰

A Gubernium és a helyi lakosság óvintézkedései ellenére az egyházmegyében több mint 19 000-en váltak a pestis áldozataivá. A Gyulafehérvári Érseki Levéltárban található egy rovatos kimutatás,¹¹ amely feltünteti a pestisjárvány idején elhunyt és életben maradt hívek számát. A következő táblázat ennek alapján készült:¹²

¹⁰ Közli: SZOKL, VII. 1512. sz.

¹¹ GYÉL, vizitációk, 1. doboz, 1. kötet, 119–122. – A kimutatás fejléce: *Catalogus Ecclesiarum Catholicas, Diocesis Transylvan. Item Animarorum in Vivis Item peste defunctas in A 1719 nec non Bonorum quorundam ad eusdem Ecclesias Pertinentium, compilatus ex Visitatione Generali in Annis 1720 et 1721 peracta.* A fejléc által jelzett vizitációt Demeter Márton vikárius végezte. A vizitációt 1720. június 17-én Miklósváron kezdte. A befejezéséről nincs pontos dátum, csak annyit közöl a forrás, hogy 1721. április 28-án Borbándon tartott vizitációt, majd ezt követte egy utolsó vizitáció *In Comitatu Hunyadiensi oppidum Hatszeg.* A rovatos kimutatás a vizitációs jegyzőkönyvek alapján, harmincegy rovatban, részletesen közli az egyes plébániák adatait.

¹² Lásd plébániák szerint: FERENCZI Sándor: *SACERDOTES TRANSILVANICI. Az erélyi egyházmegye papjai – történeti áttekintés.* Kolozsvár 2012. 345–347. (A továbbiakban: FERENCZI: *SACERDOTES TRANSILVANICI*)

1. táblázat: Összefoglaló kimutatás a pestis áldozatairól¹³

Sorsz.	Tájegység	Hívek sz. pestis előtt	Meghalt	Életben maradt
1.	Háromszék	13426	6054	7372
2.	Csík-, Kászonszék, Gyergyó	25470	10672	15358
3.	Udvarhelyszék	6998	1872	5860
4.	Marosszék, Küküllői kerület	1012	445	1888
5.	Kolozsi kerület	–	–	1594
Összesen		46906	19043 (19183)¹⁴	32072 (32721)

A pestis áldozatairól és a pestisről Lukács Mihály¹⁵ csíkkozmási plébános és csíki, gyergyai és kászoni főesperes, mint élő tanú, részletesen beszámolt kozmási *domus historiában*, amelyet idéz a Székely Oklevéltár VII. kötete. Lukács csak a saját főesperességéhez tartozó plébániák adatait jegyezte fel. Az általa feljegyzett adatokat – az alábbi táblázatban – összevetettem Demeter Márton vikáriusnak a vizitációs jegyzőkönyveiből vett adataival:

¹³ Lásd még: FERENCZI: *SACERDOTES TRANSILVANICI*, 189.

¹⁴ A forrásdokumentumban szereplő téves végösszeg.

¹⁵ Lukács Mihály, született Kászonfeltizen (Futásfalva?), 1678. július 25-én. Esztelneken (1692), Kolozsváron (1695), majd Nagyszombatban (1700–1702) tanult. Pappá szentelték 1703. április 15-én. Szolgálati helyei: 1703–1709: Csíkszentmiklóson, 1710–1717: Csíkszentmártonban, 1717: Kozmás pléb., 1719–1721: csíki főesp. †Csíksomlyó, 1730. január 17. Lásd FERENCZI Sándor: *A gyulafehérvári (erdélyi) főegyházmegye történeti papi névtára*. Budapest – Kolozsvár 2009. 330. (A továbbiakban: FERENCZI: *Papi névtár*.)

2. táblázat: Demeter Márton vikárius adatainak összevetése a Lukács Mihály adataival¹⁶

Sorsz.	Egyházközség	Holtak száma		Életben maradtak száma	
		GYÉL	Lukács M.	GYÉL	Lukács M.
1.	Nagykászon	773	773	1034	953
2.	Kászonújfalú	209	207	290	274
3.	Kozmás	806	806	1167	115
4.	Szentmártom	340	340	528	593
5.	Szentgyörgy	1019	1019	1292	1202
6.	Menaság	225	307	308	378
7.	Mindszent	161	161	325	261
8.	Szentlélek	nincs adat	246	168	339
9.	Csíkсомlyó	766	166	910	857
10.	Delne	329	329	409	367
11.	Szentmiklós	348	348	400	376
12.	Szentmihály	260	260	300	391
13.	Szentdomokos	302	302	320	317
14.	Szenttamás	270	270	248	338
15.	Nagyboldogasszony	680	680	838	846
16.	Kisasszony	773	773	727	654
17.	Oláhfalú	344	344	682	617
18.	Szentkirály	228	228	428	418
19.	Szentimre	404	404	562	322
20.	Szentsimon	376	376	509	486
21.	Gyergyószentmiklós	713	713	1251	904
22.	Szárhegy	364	364	730	673
23.	Alfalú	390	390	1049	1002
24.	Ditró	668	668	905	930
25.	Újfalu	274	274	568	480
Összesen		11022	11348 (10748)¹⁷	15948	14438 (14093)

¹⁶ SZOKL, VII., 1498.

¹⁷ A forrásdokumentumban szereplő téves végösszeg.

Az adatok összevetésekor láthatjuk, hogy valójában a szám-
sorok között nem nagy az eltérés. Megjegyzendő, hogy Lukács
a saját adatait tévesen adta össze (adatai zárójelben). Az élők-
köz viszonyítva az elhunytak számát illetően kevesebb az eltérés. Ez
abból adódik, hogy az elhunytakat anyakönyvezték, ellenben az
élők lélekszámát még napjainkban sem tudjuk mindig pontosan
kimutatni egy-egy plébánián. Számomra a két plébánián szerep-
lő nagy számbeli eltérés jelent problémát. Nevezetesen, Csíksom-
lyón ahol vikárius 760, Lukács pedig csak 166 pestisben elhunyt-
tat tüntetett fel. Ami még szembetűnőbb, hogy Kozmás esetében,
ahol Lukács plébános volt, a vikárius 1167 életben maradotról
tudósít, míg Lukács csak 115-ről. A kérdés csupán az, hogy a két
eltérő adat közül melyik fedi a valóságot. Lukács a pestis idején
kozmás plébános volt, az ő adatát kellene inkább elfogadnunk.
De az is megtörténhetett, hogy a vikárius a Kozmáshoz tartozó
filiák híveit is Kozmáshoz sorolta. Talán Csíksomlyóval kapcso-
latban is ez utóbbi állhatott fenn, mert hozzá tartozott mint filia,
Szereda, Taploca és Csomortán is. Az is megtörténhetett, hogy
az adatokat egyszerűen tévesen jegyezték le.

A kimutatás számadatait vizsgálva feltűnő, hogy a vikárius-
nál az életben maradtak száma nagyobb, mint Lukácsnál. Ez
onnan adódhat, hogy a vikárius a vizitációt a pestis után végezte,
és akkorra már gyerekek születtek.

A járvány áldozatai között találunk több lelkipásztorkodó pa-
pot is. A pestist elkapták annak ellenére, hogy iskolázottságuk
miatt is igyekeztek betartani az akkori szokásos óvintézkedése-
ket. Az is igaz, hogy hivatásuk végzése közben közvetlenebb kap-
csolatban voltak azokkal, akik a pestisben megbetegedtek. A ko-
rabeli kimutatásokban az elhunyt pap halálának okát megjelölő
rovatban tizennégy papnak a neve után szerepel, hogy pestisben
hunyt el. Hétnek a neve után azonban azt is olvassuk, hogy a
pestises betegek ápolása közben halt meg. Ez utóbbiak számára

valósággá váltak Jézus szavai, aki azt mondta, hogy *senki sem szeret jobban, mint az, aki életét adja barátaiért* (Jn 15,14).

Az alábbiakban közlöm a pestises betegek ápolása közben elhunyt, illetve a pestisben elhunyt papok névsorát:¹⁸

1. A pestises betegek ápolása közben elhunyt papok:

1. Jánosi Máté csíknagyboldogasszonyi plébános papságának 26. évében
2. Lendvai János kézdiszárzypataki plébános papságának 42. évében
3. Mátis Mihály nyújtódi plébános papságának 15. évében
4. Nádasi Pál csíkszentsimoni plébános
5. Pálfi Imre lövétei plébános papságának 3. évében
6. Raksányi Mátyás szentegyházásfalui plébános papságának 8. évében
7. Szalai Mihály csíkszentmiklósi plébános papságának 47. évében

2. A pestis okozta halál körülményeinek feltüntetése nélkül:

8. Angi György csíkszentimrei plébános papságának 5. évében
9. Baróti Mihály nagykászoni plébános papságának 5. évében
10. Benkő Balázs miklósvári plébános
11. Gergelyfi Ferenc udvarhelyi esperes papságának 15. évében
12. Kiss András László szentkatolnai plébános

¹⁸ Forrás: FERENCZI: *Papi névtár*

13. Köszvényesi László Miklós gyergyói esperes. Ő keresztelte meg Apor Pétert.¹⁹

14. Mártonfi István csíki főesperes.

A hívek megfogyatkozása és a pestisben elhunyt tizennégy pap, a nagy veszteség ellenére, alapján véve nem változtatta meg az egyházmegye struktúráját, valamint lelkipásztori ellátását, ezt tükrözik az 1718-as (még nincs áldozata a pestisnek), illetve az 1721-es (pestis után) esztendőök kimutatásai az alábbi táblázatban:

3. táblázat: Az egyházmegye plébániái és világi papjai: 1718, 1721²⁰

1718			1721	
Sorsz.	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala
Püspökség				
1.	Gyula-fehérvár	Mártonffy György püspök	Gyula-fehérvár	Idem – †1721. szeptember 5.
2.	Gyula-fehérvár	Antalffy János nagyprépost	idem	idem
3.	Gyula-fehérvár	Henter Gáspár olvasókanonok		†1719. október 12.
4.	Gyula-fehérvár	Bors Ferenc énekeskanonok †1718. nov. 22.	idem	Létai István énekeskanonok
5.	Gyula-fehérvár	Demeter Márton örkanonok	idem	Demeter Márton olvasókanonok
Összesen: 5			Összesen: 4	

¹⁹ Apor Péter (1676–1752) Háromszék főkirálybírája. Főműve: *Metamorphosis Transsylvaniae*, 1736. *Révai Nagy Lexikona*. Budapest 1911. I. 746.

²⁰ Forrás: GYÉL, káptalani vegyes iratok, 14. doboz, 7110/a sz.

1718			1721	
Sorsz.	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala
Háromszék				
6.	Polyán ²¹	Demjén Lőrinc – főesp., pléb. ²²	Szentlélek	Demjén Lőrinc – főesp., pléb.
7.	Szentlélek	Antalffi István – pléb.	Polyán	Kovács Zsigmond – pléb.
8.	Szárazpatak	Lendvai János – pléb.	Szárazpatak	nincs pléb.
9.	Altorja	Cseh Mihály – pléb.	Lemhény	Lukács András – pléb.
10.	Szent Katolna	Kiss András – pléb.	Ozsdola	Ambrus Mihály – pléb.
11.	Imecsfalva	Szépvízi Márton – pléb.	Imecsfalva	nincs pléb.
12.	Gelence	Gábri István – pléb.	Gelence	Szépvízi Márton – pléb.
13.	Ozsdola	Kovács Zsigmond – pléb.	Szent Katolna	Nagy Ferenc – pléb.
14.	Lemhény	Lukács András – pléb.	Altorja	Cseh Mihály – pléb.
15.	Nyújtód	Matis Mihály – pléb.	Nyújtód	Barta Ferenc – pléb.
16.	Barót	Fodor Bálint – pléb.	Barót	Fodor Bálint – pléb.
17.	Miklósvár	Benkő Balázs – pléb.	Miklósvár	nincs pléb.
Összesen: 12			Összesen: 9	
Csík				
18.			Csíksomlyó	Nagy Pál – főesp., pléb.
19.	Csíkszentgyörgy	Mártonffi István – főesp., pléb.	Kozmás	Lukács Mihály – pléb.

²¹ A plébániákat a forrásban szereplő elnevezéssel közlöm.

²² Főesp. – főesperes; Pléb. – plébános

1718			1721	
Sorsz.	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala
Csík				
20.	Mindszent	Szentmártoni István – pléb.	Szent Márton	Veress Péter – pléb
21.	Menaság	Ülkei Gergely – pléb.	Csíkszent-györgy	Ferenczi György – pléb.
22.	Delne	Laszkovics Mihály – pléb.	Menaság	Györffi András – pléb.
23.	Szent Miklós	Szalai Mihály – pléb.	Mindszent	Szentmártoni István – pléb.
24.	Szent Tamás	Benkő Márton – pléb.	Delne	Gál Gergely – pléb.
25.	Nagyboldogasszony	Jánosi Mátyás – pléb.	Szent Miklós	Kemenes István – pléb
26.	Kisasszony	Atyhai István – pléb.	Szent Tamás és Domokos	Bartó Mihály – pléb.
27.	Szent Király	Gáll Gergely – pléb.	Szent Király	nincs pléb.
28.	Szent Imre	Angi György – pléb.	Nagyboldogasszony	Benkő Mátyás – pléb.
29.	Szent Simon	Nádasi Pál – pléb.	Kisasszony	Atyhai István – pléb.
30.	Kozmás	Lukács Mihály – pléb.	Szent Imre	Andrási Mihály – pléb.
31.	Szent Márton	Györffi András – pléb.	Szent Simon	Mártonffi Gergely – pléb.
32.	Nagykászon	Baroti Mihály – pléb.	Nagykászon	Ülkei Gergely – pléb.
33.	Oláhfalu	Raksányi Mátyás – pléb.	Oláhfalu	Istvánffi András pléb.
Összesen: 15			Összesen: 15	
Gyergyó				
34.	Szent Miklós	Mocsonoki Pál – pléb.	Alfalu	Fodor Imre – pléb.
35.	Szent Miklós	Veres István – káplán	Szárhegy	Andrási István – pléb.

1718			1721	
Sorsz.	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala
Gyergyó				
36.	Ditró	Nagy Pál – pléb.	Ditró	Oroszhegyi Balázs pléb.
37.	Szárhegy	Andrási István – pléb	Szent Miklós	Veres István – pléb.
38.	Alfalu	Fodor Imre – pléb.	Újfalu	B(D)éde István – pléb.
39.	Újfalu	Lászlóffi András – pléb.	Szent Miklós	nincs káplán
Összesen: 6			Összesen: 5	
Udvarhely				
40.	Zetelaka	Gergelyffi Ferenc – főesp., pléb.	Szentlélek	Kari Miklós – főesp., pléb.
41.	Szentlélek	Vass János – pléb.	Zetelaka	Vass János – pléb.
42.	Lövete	Pálffi Imre – pléb.	Korond	Máthéffi István pléb.
43.	Korond	Kari Miklós – pléb.	Vágás	Vitális György – pléb.
44.	Szent Tamás	Mártonffi Gergely – pléb.	Szent Tamás	nincs pléb.
45.	Vágás	Andrási Mihály	Lövete	nincs pléb.
Összesen: 6			Összesen: 4	
Maros				
46.	Hodos	Csedő András – főesp., pléb.	Hodos	Csedő András – főesp., pléb.
Összesen: 1			Összesen: 1	
Más kerületek			Kolozsi kerület	
47.	Kolozsvár	Szabó Mihály – kolozsi főesp., pléb.	Kolozsvár	Szabó Mihály – kolozsi főesp., pléb.
48.	Kolozsvár	Istvánffi András – káplán	Kolozsvár	Bertalan Tamás – káplán

1718			1721	
Sorsz.	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala	Szolgálati hely	Pap neve és hivatala
Más kerületek			Kolozsi kerület	
49.	Szászfenes	Menasági Lőrinc – pléb.	Szászfenes	Lukács Iván – pléb.
50.	Jegenye	Jegenyei István – pléb.	Jegenye	Jegenyei István – pléb.
51.	Erked	B(D)ede István – pléb.	Erked	Nagy Mihály – pléb.
			Összesen: 6	
			Fehérvári kerület	
52.	Hátszeg	Lippai Márk – pléb.	Zalatna	Horváth Márton – pléb.
53.	Zalatna	Fehérvári György – pléb.	Borbánd	Fehérvári György – pléb.
54.	Zöld István	Csicsókeresztúr – pléb.	Alvinc	Pejchich Kristóf – pléb.
			Összesen: 3	
			Más kerületek és beosztások	
55.		Létai István – a gubernátor káplánja	Hátszeg	Lippai Márk – pléb.
56.		Vikári Ferenc – Kornis István káplánja	Abosfalva	Szentsimoni Pál – pléb.
57.			Csicsókeresztúr	Menasági Lőrinc – pléb.
Összesen: 11				Szentléleki Ferenc – gr. Mikes Mihály káplánja
			Összesen: 4	
Beteg				
58.		Bíró János		Lászlóffi András
Összesen: 1			Összesen: 1	
Végösszeg: 56²³			Végösszeg: 52	

²³ A forrásban 57 a papok száma. Téves összeadásról van szó.

Az előbbi táblázatban – amint jeleztem – az egyházmegye világi, vagyis egyházmegyés papjait szerepelteti a forrás. Természetesen az egyházmegyében ebben az időben a hívek pasztorációjából, olykor missziós szándékkal, kivették a részüket a szerzetesrendek papjai is. Mártonffy György püspök 1717-es vizitációs jegyzőkönyvében tíz olyan plébánia szerepel, ahol szerzetesek a lelkipásztorok (6 plébánián ferencesek, 3 plébánián jezsuiták, 1 plébánián pálosok).²⁴ Az említett jegyzőkönyvben szereplő három csíki plébániát, ahol a ferencesek pasztoráltak (Mindszent, Szentlélek, Csíksomlyó) 1718–1721 között világi papok vettek át.

A pestis áldozatául esett 14 egyházmegyés pap (szerzetesekről nincs adatom) nagy érvágást jelentett az immár helyreállt hierarchiával rendelkező egyházmegyének. Annál is inkább, mert a pestisben elhunyt papok kivétel nélkül a pasztorációban működtek. 1718-ban az egyházmegye 56 papjából valójában csak 48 volt aktív lelkipásztor. Közvetlenül a járvány után 34 lelkipásztor gondoskodott a megcsappant létszámú hívekről. Ha az előbbi táblázat két évszáma alatti adatokat vizsgáljuk, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy az egyházmegye a pap-vesztését rövid idő alatt részben pótolni tudta. Az 1718-as évben 56, míg 1721-ben 52 a papok létszáma. A pestis után – 1721-ben – csak három háromszéki (Szárzapatok, Imecsfalva, Miklósvár), egy csíki (Szentkirály) és két udvarhelyi (Szenttamás, Lövete) plébánián nincs plébános. Azt is figyelembe kell vennünk, hogy voltak természetes elhalálozások is.

Annak ellenére, hogy 1721-re nincs minden olyan plébánia betöltve, ahol a pestis előtt plébános volt, három olyan plébániára (Abosfalva, Borbánd, Csíksomlyó) kerültek egyházmegyés papok, amelyek az 1718-as kimutatásban nem szerepelnek.

²⁴ GYÉL, vizitációs jegyzőkönyvek, 1. doboz, 1. kötet.

A paphiányt a püspök úgy próbálta enyhíteni, hogy például az időközben elhunyt Henter Gáspár olvasókanonoki stallumát átvevő Demeter Márton őrkanonoki stalluma üresen maradt. A gyergyószentmiklósi plébánián az időközben elhunyt plébános helyére a káplán került (ideiglenesen megszűnt a kápláni állás), és ugyanakkor főúri családoknál csak egy udvari káplán szolgált. Mártonffy György püspök pedig 1719-ben három, és 1721-ben négy egyházmegyes papot szentelt.²⁵

Meglepő a papság *mobilitása*. A jelzett két évszám között a papok túlnyomó része plébániát cserélt. Háromszéken 1721-ben csak három, Csíkban is csak három, Gyergyóban kettő, Udvarhelyen pedig egy plébános sem található azokon a plébániákon, ahol korábban, vagyis 1718-ban szolgáltak. Ennek talán az az oka, hogy a pestis utáni szegénységben az üresen maradt tehetősebb plébániákat igyekeztek mielőbb elfoglalni, aminek következtében a személycserék száma megugrott. Vagy még mindig éreztette hatását az a 16–17. századi gyakorlat, amely szerint *a teljes megye joga* a papfogadás, amikor papot pedig többnyire egy évre *fogadták*.²⁶ S nem utolsósorban nem szabad figyelmen kívül hagynunk azt sem, hogy az egyes plébániákra a papok kinevezésüket a püspöktől kapták, akinek a döntései hozzájárultak a gyakori plébániacserékhez.

Összegzés: A pestis idején az egyházmegye járvány sújtotta hívei nem lettek jobbak, vallásosabbak. Erről tanúskodnak a guberniumi intézkedések. Sőt, az intenzívebb vallásgyakorlásra felhívó körleveleket, sokan olykor nevetség tárgyává tették. Lázadoztak az őket járvánnyal *meglátogató* Isten ellen. Úgy látszik,

²⁵ Forrás: *Matricula Ordinatum*, in: GYÉL, papok személyi nyilvántartásai, I. 9. Lásd még: FERENCZI: *SACERDOTES TRANSYLVANICI*, 161.

²⁶ Lásd bővebben: FERENCZI: *SACERDOTES TRANSYLVANICI*, 123.

hogy a próbatételek idején ez nem ritka jelenség, hiszen már a pusztában *vándorló nép* is ezt tette. De ennek ellenére az életben maradottak nem veszítették el a reményt. Gyermekeket szültek, az édesanyák méhükben nem terhet, hanem áldást *hordtak*, szántottak-vetettek, fizették az osztráknak az adót, katonáskodtak. Annak ellenére, hogy számbelileg megfogyatkoztak, az alig néhány száz lelkes egyházközségek továbbra is *eltartották* a papjukat, az iskolamestert, egyházi épületeiket rendben tartották. Ezt tették, mert nem ez a *fekete halál* volt az egyedüli próbatételük a történelem folyamán. A folytatásban, a jövőben bízva, kihalás szélén álló közösségek napjainkra ezres közösségekké nőttek ki magukat. Van, illetve lehet jövő!

